

1071. Sylta, Söderby, Åkerby sn.

Pl. 87.

Litteratur: B 492, L 164, D 1: 207. J. Bureus, F a 5, s. 208 (efter n:r 485); Ransakningarna 1667—84; J. Peringskiöld, Monumenta 2, bl. 36; R. Dybeck, Reseberättelse för år 1864 (ATA); M. Stolpe, Några ord till upplysning om bladet »Upsala» (1869), s. 67; UFT h. 5 (1876), s. 78; E. Grip, Brev till A. Hazelius den 23/12 1896 och den 2/3 1897 (avskrift i ATA); G. A. Hellman, C. Claesson och F. Hallberg, Inventering år 1937—38 av fasta fornlämningar i Åkerby sn (ATA); S. B. F. Jansson, Runinskriftsinventering i Uppsala län 1942 (ATA); G. Olson, Skrivelse till Riksantikvarieämbetet den 9/12 1948 (ATA).

Äldre avbildningar: J. Leitz och J. Hadorph, träsnitt (i Peringskiölds Monumenta 2 och B 492); Dybeck, teckning (D 1: 207).

Fig. 307. U 1071. Sylta, Åkerby sn. Efter träsnitt i Peringskiölds Monumenta (B 492).

Stenen står i en åkerren, drygt 500 m. ÖSÖ om mangårdsbyggnaden i Söderby 2³, 450 m. NV om Sylta, omkring 850 m. NNÖ om Åkerby kyrka. Platsen är utmärkt på Geologiska kartbladet »Upsala» samt på Ekonomiska kartbladet »Jumkil» (1952).

J. Bureus antecknar i F a 5: »Millan Soderby och Sylta är en steen med figur utan Runor. skref Jon Hå R[hezelius].» — I Ransakningarna 1667—84 finnes följande uppgift: »Sylta Giärdet enn steen påskrifwen.» — På träsnittet i Peringskiölds Monumenta finnes blyertsanteckningen »Sylta i Åkerby sochn» (B 492: »Sylta»; L 164: »Sylta»). I samma arbete lämnar Peringskiöld utförligare uppgifter: »Här wid Sylta by finnas ochså uthi gårdet tre stycken medelmåttigt store Ättehögar, och ej långt ifrån dem wid vägen uthi skilnaden mitt emillan Sylta och Söderby, som är Åkerby Sochns Prästegård, ligger en salsam Runesten baklänges kullsydder; af hwilkens genom Ritaren Leitz aftagne Ritning, iag med Hadorfio i förstone förmente Skrifften wara all förnött af Stenen, men när iag wid monumenternes revidering kom til detta original, befann iag at aldrig någon Skriff warit på ormryggen uthuggin, mehr än den ena Runan Ψ. och föregående puncten». — R. Dybeck lämnar i sin reseberättelse för år 1864 följande upplysning: »För resning af Syltastenen . . ., hvilken sten ligger i ett dike, begärdes 18 Rd^r och som jag ansåg detta vara för dyrt, är han ännu orest». I Sveriges runurkunder skriver Dybeck: »Gärdet, i hvilket runstenen är vid en egoväg mellan Sylta och Söderby, lærer förr hört till förstnämde by». — I beskrivningen till Geologiska kartbladet »Up-

sala» meddelas: »Här kan anmärkas en större, flat sten, liggande mellan Sylta och Söderby, visserligen utan runor, men dock ristad.» — I ett brev till A. Hazelius av den 23/12 1896 skriver E. Grip: »Som jag i tidningarne sett en uppmaning till allmänheten att lämna upplysningar angående sådana runstenar, som befinna sig på olämplig plats, ber undertecknad att få fästa Dr Hazelius' uppmärksamhet på en dylik, som jag under mina sommarvandringar i Uppland påträffat. Den ligger för närvarande i Åkerby socken . . . omkr. en mil från Uppsala mellan byarne Söderby och Sylta vid kanten af en åker. Den är väl bekant inom socknen och lätt att påträffa. Då jag var där gräfde jag undan jorden från ytan och fann då att inskriften inskränkte sig till en runa näml. Ψ . . . Ristningarna äro delvis ganska förvanskade af förvittring. Stenen är af ansenliga dimensioner omkring 8 fot hög ö 4 å 5 fot bred. Att den ligger på en synnerligen

olämplig plats framgår äfven däraf, att en af de föregående arrendatorerna tänkt spränga bort den, därför att den låg i vägen i åkern, ehuru han af grannarne blifvit förhindrad därifrån.» — Vid den av Hellman, Claesson och Hallberg företagna inventeringen av fasta fornlämningar i Åkerby sn 1937—38 voro de tre av Peringskiöld nämnda gravhögarna vid Sylta bortodlade. Vidare meddelas: »Runstenen på ett gärde tillhörigt Sylta och i närheten av ägo gränsen mot Söderby har ej återfunnits.» — Vid runinskriftsinventeringen i Uppsala län låg stenen fortfarande kullfallen vid ovan angiven plats, som säkerligen är den ursprungliga. Stenen restes genom Riksantikvarieämbetets försorg sommaren 1948.

Ljusröd granit. Höjd 1,78 m., bredd 1,26 m. Ristningslinjerna äro breda, kraftigt och skickligt huggna. Runbandet saknar inskrift. Endast upptill, mitt över korset, finnes ett djupt hugget tecken i form av ett Ψ . På båda sidor om detta tecken finnas, på samma avstånd från Ψ , två kors av alldeles samma typ som korset i ristningsytans mitt. — I *Några ord till upplysning om bladet »Upsala»* finnes följande beskrivning av ristningens utseende: »I midten är ett helt litet, enkelt kors omgivet af två ringar. Från dessa utgå dubbla strålar bildande ett kors i sned riktning mot det förstnämnda. Utomkring allt är ytterligare ett par ringar.»

J. Peringskiöld beskriver ristningen och lämnar en förklaring av dess innebörd. Han påpekar, »at aldrig någon Skrift varit på ormryggen uthuggin, mehr än den ena Runan Ψ . och föregående puncten, som tillika med alla slingor äre tämmeligen diupa och klara uthuggne, hafwandes mitt uthi Skiölden Thors wanlige kännemärke med blix och Solstrålar, sosom våra gamla Bönder sina Juhl eller Nyårs korss på första dagen i Thorsmånad, Thor eller Solen til ähra uthrita pläga; Men detta på Stenen är til påminnelse at den döda varit den då högstrådande Swea Thors eller Konungz trogne Tiänare och Krigzhiälte. Den äfwan före uthritade rof-fugelen, synes bemärka Odens korp Munin, hwilken sades dricka de tappra Hiältars blod effter deras död, som om samma hedniska dicht och lära widare kan läsas i Edda, samt Sturlesons Ynglinga Saga . . . och af IX Skaldewisan i kg. Harald Grafelds Saga. — förbemälte Runa Ψ ensamt uthsatter antingen på monumenter eller i handskrefne gamla Pergamentz Sagor och lagböcker, bemärker altijd Maþur, och här för den skull till påminnelse at den döda fordom under Swea Krigzguden Oden varit en förnäm Man och hiälte. Ja dessuthom monde och samma Runa här äfwen wähl böria korpen Munins Nampn; så att Stenristaren således med konst och i korthet lijka sosom igenom en Sinbild welat föreställa ändemålet hwarföre denne Sten blifwit uprester efter den manliga hjälten, som då i de fornas mannaminne nogsamtil sit Nampn och rychte bekanter varit.» Om Ψ -runan som »Abwehr rune» se t. ex. K. Helm, *Altgermanische Religionsgeschichte* 2: 2 (1953), s. 130 och där cit. litt.

Trysta, Åkerby sn.

I *Ransakningarna* 1667—84 nämnes en sten vid Trysta: »Trystad weed slåtEngen eller Norrgiärdet en steen.» Denna upptages av Liljegren i *Runurkunder* (1833) som nummer 167, och stenen anföres också i *UFT* h. 5 (1876), s. 78. Hellman, Claesson och Hallberg uppge i *Inventering 1937—38 av fasta fornlämningar i Åkerby sn* (ATA), att de ej ha funnit »runstenen vid Trysta». I *Runinskriftsinventeringen i Uppsala län* 1942 (ATA) antecknar S. B. F. Jansson, att någon runsten icke påträffades vid Trysta och tillägger: »Sannolikt åsyftar *Ransakningarnas* uppgift icke någon runsten, utan en rest sten utan inskrift.»

Det är så gott som säkert, att Trystastenen är samma sten som Peringskiöld nämner i *Monumenta* 2, bl. 36: »Sylta — belägen lika sosom alt i en by i hop med Trystad, på hwilket norre gärde in emot Slåtthagen emellan Molstaby, har fordom en stor åminnelse steen doch uthan skriftt varit uprester, liggandes nu omkull fallin litet ifrån Molstadz uhrgamla Ättehögar.» Någon runsten vid Trysta har sålunda aldrig funnits. Den stora bautastenen har av mig icke kunnat återfinnas; den har med all sannolikhet slagits sönder och förts bort i samband med odling.